

לא 'לערוק' מהמערכה

Category: משפטים, שמות

בפרשתנו התורה מעמידה ליהודי סדר עדיפות מוסרי בנתינת צדקה ומעשי חסד: הראשונים להסתייע הם המשפחה החברים והשכנים במעגל הקרוב. רק אז ניתן להתפנות להציל את העולם, ועד אז [\[1\]](#) להכיר טובה למי שהיטיבו לנו.

יער של דילמות

הסרט בשם Defiance, מגולל את סיפורם של קבוצת פרטיזנים יהודים שנקראו בשעתו "אוטריאד ביילסקי" [\[2\]](#) "הפלוגה של ביילסקי". אני אישית הכרתי פרטיזן בשם ר' זושא וילמובסקי, חסיד חב"ד דגול שבתור בחור צעיר בזמן מלחמת העולם השנייה הצטרף לקבוצת הפרטיזנים היהודים.

בשעתו היו פלוגות רבות של פרטיזנים גוים רוסיים שכל מטרתם הייתה להכות בגרמנים. אולם מטרתו הראשונה של מפקד הפלוגה היהודית טוביה ביילסקי הייתה לא לפגוע בגרמנים אלא דווקא הצלת יהודים מהגטאות וממחנות העבודה. בעוד כל שאר הפלוגות היו מורכבות מגברים שמסוגלים להילחם, הרי שהפלוגה של ביילסקי הייתה בנויה ממשפחות שלמות (ראה בכ"ז באריכות בספר "הפרטיזן" בתחילתו).

על רקע ההחלטה הזאת הסתכסך טוביה עם אחיו זושא. בכל פעם שהיו מצטרפים יהודים נוספים ובפרט נשים ילדים וזקנים, היה אחיו זושא שואל אותו: מדוע אתה מקבל אותם? איך נאכיל כל כך הרבה פיות? הרי הם הופכים למעמסה על כל הפלוגה, שכן מדובר באנשים לא יצרניים ושאינם יכולים להילחם! ומכל-מקום, טוביה התעקש לצרף אותם, שכן הוא טען שהם יהודים ואי אפשר להפקיר אותם.

דילמות רבות מסוג זה היו בזמן מלחמת העולם השניה, האם ראוי לצרף אדם נוסף לקבוצה ובכך לסכן את כולם, או שמא יש לוותר על צירופו של אדם פלוני ובלבד שלא לסכן את חברי הקבוצה. מדובר כמובן בדילמות איומות ונוראות ובהחלטות גורליות, ותודה לאל שאנו חיים כיום בעולם אחר ובתקופה אחרת ולא צריכים לעמוד בפני שאלות כאלו.

אבל גם בימינו ישנן דילמות שאנו נתקלים בהם בחיי היום-יום שלנו וקשה לדעת מהו הדבר הנכון לעשות וכיצד ראוי להתנהל.

כל אחד מאיתנו מקבל בוודאי עשרות בקשות לתרומות. מגיעים מכתבים ממוסדות בישראל, מרוסיה וממקומות נוספים, עניים, יתומים, ישיבות, ובנוסף לזה צריך לתרום כמובן למוסדות ולעניים שמתגוררים בעיר שלנו, והרי כסף הוא דבר מוגבל, ולכל אחד מאיתנו יש רק סכום

מסוים ומוגבל שהוא יכול להפריש לצדקה.

וכאן נשאלת השאלה למי ראוי לתת? מי עומד בעדיפות מוקדמת יותר? בשעה שאדם צריך להחליט בין מעשה טוב למעשה רע, אין כאן בעיה מוסרית, הרי זה ברור מה מוטל עליו לעשות, השאלה היא רק האם הוא ימצא בקרבו את הכוח להתגבר על יצרו ולהימנע מעשיית הרע. אבל בשעה שמדובר בעולם של עשיית הטוב והחסד? עומדים בפני אדם שתי ברירות ומוטל עליו לבחור באחד מהם, כאן הדברים מתחילים להסתבך ונשאלת אפוא השאלה מהו הדבר הנכון לעשות.

החובה המוסרית להשיב בחזרה

השבוע בפרשתנו אנו מוצאים תשובה לשאלה הזאת. התורה אומרת: "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך". חז"ל באו וחילקו את הפסוק לשלשה חלקים: עמי, עני, עמך. "את עמי" – ישראל וגוי עומדים לפניך ללוות? עמי קודם; עני ועשיר? עני קודם; ענייך ועניי עירך? ענייך קודמין לעניי עירך; עניי עירך ועניי עיר אחרת? עניי עירך קודמין שנאמר את העני עמך" (מכילתא קפ"ד, ב"מ ע"א, א).

אם עומדים מולך שני אנשים, יהודי ושאינו יהודי? היהודי קודם. לא שיש להימנע מלעזור לגוי, אלא שהיהודי קודם לו. בתוך העם היהודי עצמו העני קודם לעשיר. כשעומדים שני עניים, האחד הוא קרוב משפחה והשני לא, מעדיפים את הקרוב משפחה קודם. שני עניים זרים, האחד הוא בן עירך והשני מהעיר השנייה? עניי עירך קודמים. חכמינו מלמדים אותנו שצדקה צריכה להתחיל מהבית, מהאנשים הכי קרובים אלינו.

היהדות אינה מחבבת את מי שבורח מסביבתו הטבעית בה הוא נולד וממריא למרחקים, הוא הולך כביכול להציל את האנושות, הוא מעדיף להציל את התושבים שסובלים בדארפור, בה בשעה שהוא בורח מפני האנשים הקרובים לו ביותר שצריכים את עזרתו. הוא סבור כי אין זה לפי כבודו לעזור לדודה הזקנה שלו ללכת לחנות, הרי הוא עסוק הוא בלהציל את כל העולם. ההנהגה הזאת? לרחם על זרים ולהתעלם מהקרובים? בוודאי לא נובעת מהצד הטוב. הנהגה זו בוודאי לא נחשבת לצדקה. לפיכך באה ההלכה ואומרת שהדרך להציל את העולם מתחילה מהמשפחה הקרובה, ולאט לאט המעגל מתרחב והולך לאנשים שפחות קרובים אליך.

יתרה מזו: ישנה תשובה של הרבי לפלוני שרצה לסייע להציל את העולם, והרבי מסביר לו מדוע עליו להתמקד בסיוע לבני ישראל דווקא.

כך כותב לו הרבי: "עובדה היא שנולד להורים בני-ישראל והם גדלוהו וכו' ובזה נסתייעו מעוד כמה וכמה מבני-ישראל וכל מה שיש לו (הבנה רגש מרץ וכו') נתאפשר רק הודות להנ"ל לכל לראש צריך להיות פריעת חוב לכל אלו האישים הסביבה וכו' שסייעוהו להעשות אדם שיכול לעזור לזולתו ורק לאחר זה יש מקום לחשבון מי קודם לעזרו".

כולנו מכירים את הביטוי "It takes a village to raise a child" – צריך כפר שלם כדי לגדל ילד. כלומר, אדם אינו גודל בחלל ריק. העובדה שהוא גודל בצורה מסוימת עם רגשות מסוימים שמלווים אותו ועם רמה מוסרית שביכולתו לסייע לזולת [?] הוא למד זאת במקום מסוים, מישהו העניק לו את הגנים הללו, מישהו הציב דוגמא חיה לנגד עיניו כדי שהוא יגדל כבן-אדם חיובי, בסביבתו הטבעית היה בית ספר יהודי, בית כנסת, מסיבות ופעילות שגרמה לו לגדול בצורה כזאת. ולכן [?] אומר הרבי [?] חובה על האדם בראש ובראשונה להחזיר את חובותיו לעם שנתן לו וגידל אותו להיות האדם המוסרי שהוא היום, ולא לנסות לברוח למקום אחר.

ישנו סיפור ידוע על חוני המעגל שפעם הוא פגש בדרכו אדם שנוטע עץ חרובים. הוא שאל אותו "כמה שנים יעברו בטרם ייתן עץ זה מפירותיו?" ענה הנוטע "שבעים שנה". שאל אותו חוני: "האם נראה לך שתחיה עד אז כדי להנות מהפירות הללו?" ענה לו הנוטע: "כשם ששתלו אבותי בשבילי כך אשתול אני בשביל בני" (תענית כ"ג ע"א).

כך גם בענייננו: אנשים השקיעו ובנו קהילה ופיתחו אותה בשבילך, כדי שיהיה לך מקום ראוי לגדול כיאות, וכך גם עליך מוטל לדאוג לדור הבא שיהיה להם מקום כדי להתפתח כיהודי טוב וגומל חסד.

מיקומך [?] בהשגחה פרטית

אבל לאמיתו של דבר יש כאן רעיון יותר עמוק: הרבי תמיד היה מביא את האמרה של רבינו הזקן "מה' מצעדי גבר כוננו" [?] יהודי מגיע למקום מסוים רק מצד הכוונה העליונה כדי שהוא יעשה שם מצוה, כדי לעשות טובה ליהודי שני, ורק בשל כך הוא הגיע למקום פלוני.

אם אדם גר במקום מסוים, הרי זה מפני שהקב"ה רצה שהוא יעזור לאנשים שגרים באותו מקום. אם הקב"ה היה רוצה שאתה תסייע לאנשים שמתגוררים במדינה אחרת [?] ה' כבר היה מסבב את הסיבות וגורם לך להגיע למקום ההוא. העובדה שאתה גר כעת במקומך [?] היא ההוכחה הטובה ביותר שתפקידך לתת יד לעזור ולסייע בסביבתך כאן.

בכל פעם שרבנים סיפרו לרבי שהם מעוניינים לעזוב את הקהילה שלהם כדי לעבור לקהילה יהודית יותר גדולה, או אפילו כדי לעלות לארץ הקודש, הרבי היה מצטט את ההלכה הנזכרת ש"עניי עירך קודמים", ואם תעזוב את העיר שלך אתה נחשב כמו "עריק" שבורח מהקרוב, מהמלחמה בהתבוללות, ולכן אין ספק שהיהודים השוכנים בעיר שלך קודמים לכל.

אדמו"ר מסוים שהתגורר בסביבה לא דתית בתל-אביב הביע את רצונו לעבור לבני ברק ששם יש סביבה דתית-חרדית. הרבי אמר לו את אותן מילים: מי שבורח מהעיר שלו הריהו כעריק שבורח מן המערכה.

לכן במקום לחפש לעצמנו מצוות מעבר לים או בצד השני של העולם, עלינו לדאוג לכך כאן

בעירנו, "עניי עירך קודמים".